

RESUM: Un personatge polèmic: Andreu Massó i López en la cruïlla andorrana dels trenta. Ensenyament i política

Aquest article analitza amb documentació inèdita fins ara el polèmic paper desenvolupat per l'advocat barceloní Andreu Massó i López en els primers anys trenta en la política andorrana. Les diferents polèmiques que suscità aquest personatge en les seves gestions davant la Generalitat de Catalunya, les crítiques a la Mitra d'Urgell o l'intent d'ampliar la influència de la República Espanyola dins d'Andorra. Una figura que alterarà la política andorrana d'aquell període que culminarà amb la seva expulsió d'Andorra per part dels coprínceps.

RESUMEN: Un personaje polémico: Andreu Massó i López en la encrucijada andorrana de los treinta. Enseñanza y política

El presente artículo analiza con documentación inédita hasta el momento el polémico papel desarrollado por el abogado barcelonés Andreu Massó i López en los primeros años treinta en la política andorrana. Las diferentes polémicas que suscitó este personaje alrededor de sus

gestiones ante la Generalitat de Catalunya, las críticas a la Mitra de Urgell o su intento de ampliar la influencia de la República Española dentro de Andorra. Una figura que alterarà la política andorrana de aquel periodo que acabaría con su expulsión de Andorra por parte de los coprínceps.

RÉSUMÉ: Un personnage polémique: Andreu Massó i López dans le panorama andorran des années trente. Enseignement et politique.

L'article suivant analyse, par le biais d'une documentation inédite jusqu'à présent, le rôle polémique qu'a eu l'avocat de Barcelone Andreu Massó i López pendant les premières années des années trente dans la politique andorrane. Ainsi que les différentes polémiques que les démarches engagées par ce personnage ont suscité. Des démarches contre le Gouvernement Catalan, les critiques envers la Mitre d'Urgell ou l'essai d'élargir l'influence de la République Espagnole en Andorre. Une figure qui a modifié la politique andorrane de cette période, ce qui lui vaudra l'expulsion de l'Andorre par les Coprinces.

Un personatge polèmic: Andreu Massó i López en la cruïlla andorrana dels trenta. Ensenyament i política

Arnau González i Vilalta

Introducció

Durant els primers anys de la dècada dels trenta del segle XX, la situació política d'Andorra se situà en un difícil joc d'equilibris.¹ A la ja tradicional i ancestral presència dels dos coprínceps, el bisbe d'Urgell (en aquell període, Justí Guitart) i el prefecte dels Pirineus Orientals (delegat del president de la República Francesa), garante de la independència andorrana, a partir de 1931 s'hi incorporaren nous actors polítics. I és que la proclamació de la II República Espanyola i la instauració d'una administració autònoma a Catalunya trencarien les relacions, fins aleshores plàcides, entre la Mitra d'Urgell i la monarquia espanyola referents a Andorra i, de retruc, amb França. Alhora, la presència per primer cop en dos segles d'una Catalunya amb personalitat política pròpia (encara que limitada i dins d'Espanya) afegiria un element més de complicació a la ja per si mateixa complexa relació d'Andorra amb els seus veïns. Així, mentre el nou règim espanyol, caracteritzat pel laïcisme i reformisme social (en el bienni 1931-1933), intentava eliminar qualsevol reducte de poder polític de l'Església catòlica, des de la Generalitat de Catalunya dominada per Esquerra Republicana de Catalunya s'aspirava a obtenir alguna prerrogativa o influència polícticocultural sobre les valls d'Andorra en el context d'un naixent moviment pancatalanista.²

Al marge d'aquests nous factors externs que incidirien de manera decidida en el curs de la política andorrana d'aquell període, també cal assenyalar un augment de la influència cultural i política francesa al país, al mateix temps que l'inici d'una etapa de conflictivitat social en diversos àmbits. En primer lloc, pel que faria a l'entrada a Andorra d'obres espanyols per treballar en les obres d'exploració de les riqueses

1. Per a la història contemporània d'Andorra del segle XIX i XX, encara amb molt de camp per investigar, són d'un gran interès algunes obres, entre les quals, per exemple:

LÓPEZ, E.; PERUGA, J.; TUDEL, C. *L'Andorra del segle XIX*, Andorra la Vella: Conselleria Educació i Cultura, 1988.

SORIANO, A. *Andorra durant la guerra civil espanyola*, Andorra la Vella: Consell General, 2006

PELÁEZ, M. J.; GUILLAMET, J. "La situación política de los valles de Andorra en abril de 1936: el informe de Joaquim Saltor i Madorell". *Cuadernos Informativos de Derecho histórico público, procesal y de la navegación*, 12-13, juny 1990.

2. Sobre aquesta qüestió vegeu el meu llibre *La nació imaginada. Els fonaments dels Països Catalans (1931-1939)*. Catarroja. Barcelona: Editorial Afers, 2006. [En referència a Andorra, vegeu les pàgines 235-255. Aquest article reprèn alguns dels aspectes ja analitzats en el meu llibre per ampliar-ne i completar-ne les fonts documentals. Pel que fa al debat sobre la identitat andorrana, tant en el passat com en el moment present, són molt interessants les obres col·lectives resultants de les diades andorranes a la Universitat Catalana d'Estiu del 1990 i 1994, amb els títols respectius *La identitat nacional i Andorra i la catalanitat*, ambdues publicades per la Societat Andorrana de Ciències.

hidroelèctriques del país (a l'empresa Fhasa) i, per tant, alteradors de la societat agrícola andorrana. Per altra banda, també es produiria la pressió social, exercida, sovint des de Barcelona o Beziers, de grups de joves andorrans que reclamaven reformes democratitzadores en la legislació heretada del segle XIX (revolució de 1881), emmirallant-se, sobretot, en la nova República Espanyola i la Catalunya autònoma.

Una sèrie d'elements de modernització i d'alteració de la vida política, social i econòmica, en un país de poc més de sis mil habitants, que depenia completament del comerç amb els dos estats veïns i dels serveis que aquests hi prestaven. Serveis entre els quals un dels més destacats i polèmics (al marge del servei de correus i telègrafs, entre d'altres) seria l'ensenyament als infants andorrans. Exercit com una potent arma per mantenir o reforçar les respectives influències al país, tant el Bisbat d'Urgell (amb el suport d'Espanya) com la República Francesa mantenien centres escolars a Andorra. Tot això en un país on només la llengua catalana era oficial i en el qual resultava bandejada en gran mesura de l'ensenyament públic. Situació, aquesta última, que una volta Catalunya assoleixi l'autonomia, l'abril de 1931, afegirà un nou element en el difícil mapa pedagògic andorrà.³

D'aquesta manera, l'arribada del laïcisme republicà espanyol, juntament amb el nacionalisme català (o pancatalà) de la Generalitat, amb una antipatia no menor envers l'Església per part de l'administració de Barcelona, provocaren certes polèmiques referents a Andorra. I és que el conflicte de l'ensenyament andorrà serà un fidel reflex de les complexes relacions internacionals asimètriques que es concentraran a l'Andorra dels trenta. D'aquesta manera les autoritats del Principat hauran de mediar, no sempre com a poder decisiu, entre una França (sense poders intermedis) decidida a exercir una posició d'influència cultural, i potser política, sobre Andorra i una Espanya que, un cop s'haurà proclamat la II República i l'Autonomia de Catalunya, tindrà una posició molt complexa envers el Principat dels Pirineus. I és que la qüestió de l'ensenyament andorrà, vist des del cantó espanyol, implicarà diferents disputes i actors: en primer lloc, la que enfrontarà la Mitra d'Urgell i el govern republicà per a l'exercici del poder del copríncep i, per tant, per imposar respectivament escoles episcopals o espanyoles; mentre que, en un segon àmbit, comportarà l'aparició de la Generalitat de Catalunya i la seva voluntat d'exercir una política exterior al marge de la diplomàcia republicana per instaurar les seves pròpies escoles.

D'aquesta manera, en aquest article abordaré un aspecte que fins ara ha merescut l'atenció de diversos historiadors: la polèmica referent a l'ensenyament andorrà i el polèmic paper desenvolupat pel ciutadà espanyol (però també andorrà) Andreu Massó i López. En les següents pàgines desgranaré aspectes ja treballats per altres autors, però, sobretot, aportaré nova documentació sobre una figura polèmica i en certa mesura prototípica de l'Andorra d'aquella època.

3. Per a una anàlisi de l'ensenyament a Andorra al llarg dels últims anys del segle XIX i quasi bé fins als nostres dies vegeu BASTIDA, R. *Cent anys d'ensenyament a Andorra. Mil vuit-cents vuitanta-dos mil nou-cents vuitanta-set*. Andorra la Vella, 1987.

I és que des de final de segle XIX, l'interès suscitat per l'existència i, encara més, per les possibilitats diverses d'Andorra en el camp econòmic provocaren l'aparició de no pocs aventurers. De la mateixa manera que en altres microestats europeus, els intents per influir en les autoritats del país per a la concessió de lucratiu negoci de joc, apostes i explotacions turístiques es feren cada cop més habituals. No obstant això, a Andorra –i a diferència d'altres territoris similars, com ara San Marino o Liechtenstein– l'existència d'uns poders moderadors externs debilitava les autoritats del país davant de figures com la de Massó i López.

Serà en aquest doble context, de canvis polítics en els actors implicats en la política interior-exterior andorrana i de constants arribades de personatges amb intencions polèmiques, que es produirà l'aparició d'Andreu Massó i López.⁴ Un nom que de 1930 a 1934 (passant per la seva expulsió del Principat d'Andorra, el 1932) caldrà tenir sempre present en parlar d'Andorra, ja que en poc temps acumularà, d'una manera o una altra, una llarga llista de càrrecs i sous de representació pública, tant del Principat d'Andorra com de la República Espanyola i de la Generalitat de Catalunya, que el situaran al centre de múltiples polèmiques.

Qui era Andreu Massó i López?

El 31 de juliol de 1933 l'ambaixada a Madrid de la Itàlia feixista de Benito Mussolini recollia una petició força insòlita: la demanda d'un subsidi mensual de cent pessetes a favor de la SocietÀ degli Amici di Andorra. Aquesta petició, expressada en persona i per escrit per Andreu Massó i López a l'ambaixador transalpí, es realitzava per "demandar l'ajut italià contra la invasió francesa d'Andorra", en forma de suport a una organització que "no tendrá carácter alguno oficial ni público, ni de entidad social de ningún género, siendo solo una Oficina personal y privada a disposición de los Amigos de Andorra en Madrid y a mi exclusivo cargo."⁵ Amb aquesta argumentació, en una carta conservada entre la documentació de l'ambaixada, Massó explicava a la legació diplomàtica els beneficis que podrien derivar-se de l'ajuda italiana a Andorra: afebliment de la influència francesa als Pirineus i possibilitat d'aconseguir l'amistat de les autoritats de les Valls.⁶

Pel que fa a la resposta esperada de la diplomàcia italiana, els arxius de Roma no contenen cap document que ens acrediti el més mínim interès per l'oferta de Massó, tot i la política exterior del règim feixista d'intentar debilitar França per qualsevol mitjà. Cal tenir en compte que la política exterior italiana d'aquells anys concentraria part dels esforços a intentar minar la *influència* del Quai d'Orsay envers la II República

4. Per a la figura de Massó i López i el seu paper dins de la política andorrana de la dècada dels anys trenta del segle XX vegeu BASTIDA, R. *Cent anys d'ensenyament a Andorra*. Andorra la Vella. [pàgines 37-71] i LLUELLES, M. J. "Andreu Masó i López protagonista de les relacions institucionals andorranes durant la Segona República Espanyola". *Quaderns d'estudis andorranos*. Andorra la Vella, 1996, núm. 7, 49-78. Per una altra banda, en fa un comentari basant-se en aquestes dues obres BADIA i BATALLA, F. "El projecte de concordat espanyol de 1934 i les seves implicacions sobre Andorra". *Papers de Recerca Històrica*. Andorra la Vella: Societat Andorrana de Ciències, 2005, 3, 46-56.

5- Archivio Storico Diplomatico del Ministero degli Affari Esteri (ASMAE), Affari Politici, 1931-1945, busta n. 4 (1933, III Semestre), Rapporti Politici, Ambasciata di Madrid, 31-VII-1933. Tradueixo al català el text original italià.

6- Per a la petició completa vegeu l'apèndix documental.

Espanyola. Amb aquesta finalitat, Andorra podia ser un primer pas d'entrada a Espanya per a la diplomàcia feixista italiana.⁷

Tanmateix, centrant-nos en la figura de Massó, d'aquesta petició es podien desprendre dues consideracions. En primer lloc, cal assenyalar –i aquest n'era l'enèsim cas, com anirem veient– que Massó utilitzava la seva condició d'andorrà i de *defensor* de la seva independència per intentar aconseguir diners de qualsevol país. I en segon lloc, al costat d'aquest interès econòmic, continuava argumentant el perill de la influència francesa, que, juntament amb el catalanisme i la figura del Copríncep episcopal, seran els elements de desestabilització d'Andorra que constantment argumentarà per justificar el seu paper a la política de les Valls.

I és que si la petició feta a l'ambaixada italiana de Madrid era un dels darrers recursos de Massó per guanyar diners sota la pretesa defensa d'Andorra, durant els anys anteriors no féu res més que anar d'un ministeri a un altre intentant aconseguir un sou públic. Sota aquesta premissa, a partir de 1931, i un cop hagué aconseguit la nacionalitat andorrana i s'hagué proclamat la II República Espanyola, Massó i López inicià una intensa activitat per aconseguir diferents fonts d'ingressos per a suposades missions pedagògiques a Andorra.

Però qui era Andreu Massó i López? Segons els investigadors Hague i Peláez, Massó havia nascut a Barcelona el 3 d'abril de 1888 de pare català i mare menorquina.⁸ Advocat de professió, segons el seu propi relat també havia estat membre del Consell d'Economia d'Espanya i fiscal de l'Audiència de Barcelona; es traslladaria al poble lleidatà de Fullela, on posseïa una petita propietat, perseguit per la dictadura de Primo de Rivera. Reivindicant sempre el seu republicanisme convençut i patriotisme espanyol, es traslladarà a la població andorrana de Sant Julià de Lòria l'abril de 1931. Circumstàncies que un informe de la Generalitat de Catalunya del 1936 recollia d'aquesta manera: "De moment procurà captar-se algunes amistats fent ressaltar que venia a les Valls d'Andorra a fer una vida de repòs i curació. Amb l'ajut d'un tal Josep Picart, secretari del Consell de les Valls [...] comença a infiltrar-se en els assumptes d'Andorra. Amb aquest ajut és nomenat advocat assessor del Consell de les Valls."⁹ Així, amb aquest primer nomenament, Massó i López iniciarà una cursa per intentar treure el màxim benefici personal de la seva condició de persona propera al Consell General d'Andorra, no sense excloure de manera taxativa un interès real per les qüestions andorranes que algunes publicacions recolliren.¹⁰

7- Per a aquesta qüestió vegeu les obres SAZ, I. *Mussolini contra la II República*. València: Edicions Alfons el Magnànim, 1986. FRASCA, U. *La Spagna e la diplomazia italiana dal 1928 al 1931*. Alessandria: Edizione dell'Orso, 2000.

I en darrer lloc, del mateix ambaixador italià a Madrid, GUARIGLIA, R. *Primi passi in diplomazia e rapporti dell'Ambasciata di Madrid 1932-1934*. Nàpols: Edizione Scientifiche Italiane, 1972.

8- ROMA HAGUE, J. M.; PELÁEZ, M. J. "Historia de las magistraturas políticas supremas y de las instancias judiciales del copríncipado de Andorra desde 1898 a 1945". *Revista de Estudios Histórico-Jurídicos* XXVII. Santiago de Xile, 2005, 177-195.

9- Arxiu de la Diputació Provincial de Barcelona (ADPB), Arxiu General, n. 4157. La documentació originària procedia del Departament de Foment (Negociat d'Instrucció Pública) de la Generalitat de Catalunya amb el títol "L'ensenyament a Andorra. Subvenció per al seu sosteniment." Els fragments reproduïts conserven l'ortografia original. Aquest informe sense data ni signatura es realitzà un cop iniciada la Guerra Civil Espanyola.

La polèmica subvenció de la Generalitat de Catalunya

Un cop Massó aconseguí la nacionalitat andorrana, ràpidament iniciaria la recerca de cabals per, suposadament, ajudar en l'organització de l'ensenyament a Andorra. Així, un dels elements fins aleshores no coneguts de manera precisa referents a la relació d'Andreu Massó i López amb Andorra és el de la subvenció per a l'ensenyament andorrà concedida per la Generalitat de Catalunya el setembre de 1931. Abans, però, d'analitzar aquest fet concret, cal tenir present que ja des de l'any anterior, és a dir, abans que Catalunya assolís l'Estatut d'Autonomia, algunes entitats catalanistes ja treballaven per ajudar les autoritats andorranes a establir l'ensenyament en català. Així, el juliol de 1930 l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (APEC) inicià els tràmits per cedir una biblioteca catalana a Andorra, que hauria de dipositar-se a la Casa del Consell, a Andorra la Vella.¹¹ Cessió que es portaria a terme els dies 7 i 8 de setembre de 1930 amb el viatge d'una delegació de l'entitat encapçalada pel seu president, Manuel Folguera i Duran.

Amb aquest primer acte, es palesava la preocupació i l'acció empresa des de Catalunya per col·laborar en l'ensenyament en llengua catalana a les valls d'Andorra, al cap i a la fi l'únic territori de l'àmbit lingüístic català amb un més alt grau de sobirania política. Alhora que l'únic on el català era llengua oficial i exclusiva de l'administració. Així, donant continuïtat a aquesta preocupació, el 21 de setembre de 1931 el síndic general de les Valls d'Andorra, Roc Pallarés, signava una carta enviada al president de la Generalitat de Catalunya, Francesc Macià, en la qual en nom de les autoritats del país demanava una ajuda econòmica per a l'organització del sistema educatiu andorrà. La missiva, que demanava una ajuda anual de setze mil pessetes, reivindicava el paper de Catalunya envers la cultura i llengua comunes: "Que la República d'Andorra se troba en la necessitat de procedir a les tasques d'organització dels ensenyaments del curs actual, i com sia que no té mitjans econòmics suficients per a portar a terme aquesta tasca [...], i tota vegada que creu que la Generalitat de Catalunya es la entitat mes escaient per a exercir aquest alt patronatge de la cultura en tots els ordres, de la nostra terra [...]. el subsidi anual de pessetes setze mil, a partir del curs corrent, per tal de contribuir a sufragar les despeses que s'ocasionen amb motiu del desenrotllament de la cultura dintre de la nostra República. Per qual gran mercé, el poble andorrà viurà sempre agrait i reconegut al gran poble Catalá, son gran germá de rassa."¹²

10- Andreu Massó i López es feia soci de la Societat Andorrana de Residents a Barcelona (amb seu al carrer Caçador, 4, pral. de la capital catalana) l'abril del 1931, segons la nota apareguda al seu *Butlletí de la Societat Andorrana*, 19, d'aquell mes. La mateixa publicació, en el número de maig del 1931, deia en referència al nomenament de Massó López com a advocat assessor del Consell: "Per primera vegada el Consell tindrà assessoria que tanta falta li feia." Encara en el número 23, d'agost d'aquell any, es desfeia en elogis en parlar de Massó: "Ens cal afegir que el Sr. Massó és bon amic de totes les coses andorranes, i que les tracta amb una simpatia i abnegació que haurien d'imitar altres que són andorrans." Sobre les publicacions dels andorrans de Barcelona vegueu SORIANO, A. *Andorra durant la Guerra Civil Espanyola*, 28-37.

11- Sobre l'APEC, vegeu l'obra de DURAN, L. *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Catarroja. Barcelona: Afers, 1997. I la meua obra ja esmentada, *La nació imaginada...*, 235-255.

12- ADPB, Arxiu General, n. 4157.

Aquesta petició, que segons el mateix Massó i López, fou producte de la seva influència dins del Consell General, es començava a materialitzar el 26 d'aquell mateix mes amb una entrevista entre l'advocat assessor de les autoritats andorranes i el president de la Generalitat. Així, en una carta datada dos dies després, i sempre utilitzant la condició de república en referir-se a Andorra, Massó agràia l'amabilitat de Macià i li demanava rapidesa en l'execució de l'ajuda: "no puc menys que agrair-li cordialment son afectuós acolliment oferint-me incondicionalment a vostè per a transmetre ses generoses i humanitaries disposicions envers el poble andorrà, tan aimant i gelós com son gran germà el Poble català, de sa independència i llibertat, i per a fer-me càrrec degudament autoritzat com ho estic, del subsidi pecuniari [...]".¹³

Mentrestant, el conseller d'Instrucció Pública de la Generalitat, Ventura Gassol, signava amb data de 29 de setembre l'aprovació de l'ajuda sol·licitada per les autoritats andorranes justificant el rol capdavanter de Catalunya en l'àmbit cultural de la llengua catalana: "Atès que la Generalitat de Catalunya estima que es un dels deures mes essencials que té és el d'extendre la seva acció cultural a totes les contrades afectes a la nostra parla i una de les formes de complir aquesta tasca és la de patrocinar els ensenyaments en la República esmentada [...]".¹⁴ Una aprovació que s'acompanyava de l'ordre de lliurament de la quantitat establerta a Massó i López com a representant andorrà i que posava el punt i final a la tramitació ordinària de l'afer.

Mentrestant, i al mateix temps que el Consell General de les Valls d'Andorra agràia a la Generalitat l'ajuda econòmica amb una carta del 6 d'octubre, el conseller de Cultura català iniciava gestions referents a l'ajut i al suposat sou de sis mil pessetes que Massó s'autoconcedí segons algunes informacions.

I és que un cop Massó tingué els diners, els intents de la Generalitat de controlar l'ús que se'n feia començà a derivar en constants problemes. En primer terme, el conseller Gassol demanava el 21 d'octubre de 1931 que Massó el visités per "regularitzar la subvenció", petició que tornava a cursar una setmana després. La resposta de Massó que es rebria des de Sant Julià de Lòria el 31 d'aquell mes afirmava que, a causa del malentès que s'havia produït, renunciava de manera immediata al sou que el Consell General li havia concedit com a inspector d'ensenyament. Mentrestant, durant aquelles dues setmanes s'havien produït diferents incidents relacionats amb la subvenció de la Generalitat i Massó i López. Segons una carta enviada per un grup de cinc mestres andorrans (Bonaventura Armengol, Hermenegild Paracha, Francesc Palacín, Antoni Garrabou i Rossend Jordana) al conseller de Cultura català, Massó havia afirmat al Consell General que la subvenció de la Generalitat anava lligada indissolublement al seu nomenament com a inspector amb un sou de sis mil pessetes anuals.

13- ADPB, Arxiu General, n. 4157. Carta enviada des de Barcelona el 28-IX-1931.

14- ADPB, Arxiu General, n. 4157. Acord pres el 29-IX-1931.

Fet poc creïble a parer dels signants de la carta, que demanaven a Gassol que actués per aconseguir l'ús exclusiu de la subvenció en despesa educativa: "No podria la Generalitat passar una comunicació al M. I. Consell General indicant que la subvenció rebuda és destinés del tot a ensenyança i que si desitjaria nombrar un inspector el càrrec recaigués a persona professional i capacitada. Cregui Sr. Conseller que es faria una bona obra i els mestres de la Vall li'n serien agraïts. Perdoneu Sr. Conseller el nostre atreviment i no hi veieu en aquest escrit només la bona fe dels mestres de les Valls d'Andorra que, interessats en l'expandiment de la Cultura Catalana, han tingut ha bé informar amb tota justessa de ço que passa en eixes Valls.»¹⁵ Setmanes després el professor d'Andorra la Vella Bonaventura Armengol, destacat catalanista, enviava una nova lletra a Gassol en què demanava una actuació urgent per part del delegat de la Generalitat per a aquell afer, l'alcalde d'ERC de la Seu d'Urgell, Enric Canturri, per evitar que es produís l'acomiadament de diversos mestres andorrans: "He sabut que s'havia nomenat a Enric Canturri [...], delegat de la Generalitat, per a l'assumpte de la subvenció [...]. Convindria que aquests poders els rebés com més aviat millor, el 21 d'aquest mes es reuneix el Consell Gral. Si aquell dia no puge aquest senyor dos o tres mestres anem al carrer, ja que s'ha pres represàlies contra nosaltres a causa d'haver-los-hi descobert el joc i haver-los-hi fet fracassar la conxorxa preparada amb l'advocat Massó." Segueix Armengol explicant que Massó havia presentat una queixa formal contra els mestres en què els acusava de pertorbadors, alhora que criticava la Generalitat i hi afegia: "Tenim consellers molt ben predisposats a favor nostre i sols esperen una actuació de la Generalitat per demanar, no sols la destitució, sinó l'expulsió de l'advocat Massó." I conclou: "No sols a Catalunya hi ha enemics, per tot el que sigui expandiment de la Cultura Catalana, sinó que també n'hi ha a Andorra i que, des de que actuo de mestre, ací dret he hagut de lluitar contra ells."¹⁶

Aquesta possibilitat d'expulsió de certs mestres per part de Massó, que es faria efectiva poc després, provocaria que des de l'APEC es fessin diverses gestions. Així, el 28 d'octubre el president de l'APEC demanava al conseller de Cultura que no deixés d'atendre la qüestió de la subvenció a Andorra: "no deixi de mà l'assumpte de les Escoles Catalanes d'Andorra, complimentant amb tota diligència les disposicions ofertes als Mestres de dites Escoles, Srs. Bonaventura Armengol i Francesc Palacín, en la entrevista celebrada amb ells un dels darrers dies a fi d'evitar la intrusió d'elements arribistes sospitosos i segurament nocius en la bona marxa dels referits centres docents, qual organització es deu a gestions de la 'Protectora'."¹⁷ Com a conseqüència d'aquest prec, dos mesos després, concretament el 5 de gener de 1932, el conseller Gassol enviava una carta a l'alcalde de la Seu d'Urgell amb les instruccions per presentar-se davant del Consell General i demanar explicacions sobre

15- ADPB, Arxiu General, n. 4157. Carta datada el 23-X-1931.

16- ADPB, Arxiu General, n. 4157. Carta datada el 15-XII-1931.

17- ADPB, Arxiu General, n. 4157. Carta datada el 28-X-1931.

l'afer Massó: "Cal primerament que sapigueu que la Generalitat mai no va conferir a l'esmentat senyor Massó el càrrec d'Inspector que s'atribuïa ni va fer-li cap mena d'indicació en aquest sentit." Alhora que demanava a Canturri que esbrinés els motius de les destitucions dels mestres Armengol i Jordana: "No cal que us digui com voldríem que l'actitud del Consell, en aquest cas, fos ben bé la que esperem. Caldria, doncs, començar per la reposició en els seus llocs, dels dos mestres destituïts. Així, la Generalitat podria, no solament mantenir en el seu pressupost la subvenció com fóra el seu desig, sinó augmentar-la a mesura de les seves possibilitats. Perquè és precisament aquest ideal de fomentar l'ensenyament en llengua catalana, una de les més altes aspiracions d'aquest Departament i d'aquesta Generalitat."¹⁸ Un mes després, la Sindicatura de les Valls d'Andorra informava Gassol d'haver exposat totes les explicacions pertinents a l'alcalde de la Seu. En primer lloc, afirmava que la destitució dels mestres la decidí el Consell i no Massó "en vista de no complir el reglament i de la desobediència i a més d'excitar a la revolta"; alhora que confirmava que els diners concedits per la Generalitat es dedicarien exclusivament a l'ensenyament, un cop Massó havia dimitit del càrrec i renunciat al sou. Per acabar amb un nou agraïment a la Generalitat per la seva ajuda: "L'Andorra está profundament agraïda de la Generalitat amb qui desitja estrenyer llaços cordials, pero el Consell que ha de vetllar per l'ordre públic, ha també de reprimir els abusos que's cometin."¹⁹

Mesos després, *l'afer Massó* es tancaria pel que fa a la Generalitat, ja que el Consell General d'Andorra decidia a instàncies de Massó renunciar a l'ajuda del govern català.²⁰

Les ajudes de la República Espanyola i l'anticatalanisme de Massó

De manera paral·lela i relacionada en certa mesura amb els intents d'aconseguir diners de la Generalitat amb els quals obtenir un sou considerable, Massó inicià una nova via de possible finançament al costat del govern republicà espanyol. Una nova temptativa d'assolir un salari públic que demostraria el cinisme d'un Massó que, després d'elogiar la Generalitat, no faria res més que criticar una vegada rere l'altra el catalanisme. Així, només deu dies després que el Consell General demanés a instància seva la subvenció a la Generalitat, Massó enviava una llarga carta al ministre d'Estat del govern republicà espanyol, el líder del Partit Radical, Alejandro Lerroux, en què li anunciava la possibilitat que Andorra es convertís en "otro Gibraltar, enclavado en el Pirineo español". Fet que si s'arribava a produir seria culpa de l'erràtica política espanyola envers Andorra, del paper de la Mitra d'Urgell i de la creixent influència francesa. Explicava Massó al ministre espanyol que encara s'estava a temps d'impedir aquella possibilitat amb certes mesures, entre les quals era imprescindible

18- ADPB, Arxiu General, n. 4157. Carta datada el 5-I-1932.

19- ADPB, Arxiu General, n. 4157. Carta datada el 5-II-1932.

20- ADPB, Arxiu General, n. 4157. En carta datada el 6-VI-1932 Roc Pallarès, com a síndic president del Consell General, anunciava a la Generalitat la renúncia a la subvenció anual de setze mil pessetes.

la de subvencionar l'ensenyança catalana i castellana. Moment en què Massó demanava una nova ajuda del ministeri espanyol d'Instrucció Pública de vint mil pessetes i informava de l'obtenció de la subvenció de la Generalitat i del futur del càrrec d'Inspector d'ensenyament, que, segons afirmava sense cap mirament, pensava derivar en el seu fill.

A més, en aquesta primera carta dirigida a Lerroux l'assessor del Consell de les Valls iniciava l'atac constant contra la Mitra d'Urgell: "La Mitra de Urgel, en su conducta desatendida, está coartando y neutralizando mis esfuerzos a favor de la influencia de España en Andorra, incluso aliándose con el Co-príncipe francés en contra de esta influencia cultural de España aquí."²¹

D'aquesta manera, mesos després, l'abril de 1932, Massó afirmava al membre del ministeri d'Estat Lorenzo Luzuriaga que un cop negociada i aprovada pel Consell General d'Andorra l'acceptació de l'ajuda espanyola es procediria a la renúncia de la subvenció de la Generalitat.²² Una aprovació de les demandes de Massó a les autoritats espanyoles que es realitzava tot i els intents del president de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana d'evitar que es concedís cap remuneració en aquesta direcció. Amb aquesta intenció, dos mesos abans, concretament el 27 de febrer de 1932, Manuel Folguera escrivia una lletra al ministre d'Hisenda espanyol, el català i vell catalanista Jaume Carner, en la qual després d'explicar l'afer de la subvenció de la Generalitat li remarcava: "T'he escrit i t'envio tot això per a que n'estiguis enterat i previngut contra falses suggestions i influeixis en el possible per a que des de Madrid no es malogrin els fruits de la nostra labor catalanitzadora de tants anys."²³

Pocs dies després de fer-se efectiva aquesta renúncia Massó iniciava les acusacions contra la Generalitat per una suposada política de desestabilització i d'influència sobre Andorra. En una carta del 23 de maig de 1932 dirigida a Luzuriaga afirmava estar realitzant, amb la convicció que li aportava el suport del govern de la República Espanyola: "Contando con esa asistencia espiritual, me he empleado a fondo en Andorra estos días, dando la definitiva batalla a los extremistas catalanistas separatistas de la Generalidad, apoyados por el Coseñor español en Andorra el obispo de Seo de Urgel, D. Justino Guitart, también de los suyos, empeñados en monopolizar la enseñanza pública nacional del país, para catalanizarlo y antiespañolizarlo por todos los medios."²⁴

Un punt de vista que poques setmanes després, i amb posterioritat a l'obtenció d'una ajuda de deu mil pessetes del ministeri d'Estat espanyol, repetia en una carta dirigida al president de la República Espanyola, Niceto Alcalá Zamora, amb aquestes

21- Arxiu Nacional d'Andorra (ANA), fons del Ministeri d'Afers Exteriors espanyol, R. 1314, 829, exp. 2.

22- ANA, fons del Ministeri d'Afers Exteriors espanyol, R. 1314, 829, exp. 2. Carta datada el 29-IV-1932.

23- Arxiu Nacional de Catalunya (ANC), fons Jordi Verrié, APEC, carta datada el 27-II-1932. Carner responia el 7-III-1932 amb una breu nota que deia: "encara que es un afer que no dependeix del meu Departament, estaré a l'aguait de lo que passi per a tenir en compte les teves indicacions."

24- ANA, fons del Ministeri d'Afers Exteriors espanyol, R. 1314, 829, exp. 2. Carta datada el 23-V-1932.

paraules: "pudimos allí darnos cuenta de cual había sido la principal finalidad de la Generalidad al prestar de aquella conformidad su colaboración a la nacionalidad hermana. [...] con tal de ser la UNICA que interviniese la enseñanza catalana y catalanizante en Andorra [...]".²⁵

Encara posteriorment, i després de mesos reclamant i exigint que es fessin efectius els pagaments promesos des de Madrid, Massó seguia el seu atac contra la Generalitat i el catalanisme afirmant la necessitat imperiosa d'editar alguna publicació sobre Andorra que els contrarestessin: "desde luego en castellano, sobre temas locales y culturales (...). Francia por su parte subvenciona un periódico que se titula *Le Réveil de l'Andorre* y los elementos catalanistas de derecha e izquierda, también publican respectivamente su *Cadí* y su *Alt Urgell* con una sección especialmente dedicada a Andorra."²⁶

Continuant amb aquesta missió de *vigilant* de les activitats, reals o suposades, del catalanisme envers Andorra a favor de la política espanyola, l'11 d'abril de 1933 (un cop ja havia estat expulsat d'Andorra), Massó tornava a manifestar haver evitat l'èxit d'un "complot del nacionalisme català": "Mi respetado y querido amigo: nuevamente tengo el gusto de saludar hoy a V. para comunicarle la fausta nueva, de haber desbaratado un burdo complot tramado últimamente en Andorra contra el Consejo General y demás autoridades del país, por elementos extremistas catalanistas separatistas de los Prats de Molló, en connivencia con algunos simpatizantes de Andorra estos escasísimos en número. Y algunos de ellos como el ex maestro nacional Buenaventura Armengol, destituido a instancia mía hace cosa de un año por el Consejo General, [...] hoy funcionario de la Generalidad en Barcelona [...]". I analitzava l'aprovació del sufragi universal, el 8 d'abril d'aquell 1933, com la victòria sobre els sectors que pretenien "la catalanización integral de Andorra."²⁷

L'expulsió d'Andreu Massó i López d'Andorra per part de la Mitra d'Urgell

Al marge de les autoritats espanyoles, catalanes i franceses, l'Església catòlica, en la seva funció de poder temporal, també tindria una visió pròpia del paper desenvolupat per Massó i López. I el tindria sobretot perquè les actuacions de l'advocat anirien encaminades a desprestigiar i afeblir el poder de la Mitra d'Urgell en benefici de la intervenció més gran de la República Espanyola.²⁸

D'aquesta manera, si resseguim els informes que des de la Seu d'Urgell s'enviaven a la Nunciatura vaticana de Madrid i que posteriorment arribaven al Vaticà a Roma, podrem veure els constants intents de la Mitra d'expulsar Massó d'Andorra. Amb

25- ANA, fons del Ministeri d'Afers Exteriors espanyol, R. 1314, 829, exp. 2. Carta datada el 10-VI-1932.

26- ANA, fons del Ministeri d'Afers Exteriors espanyol, R. 1314, 829, exp. 2. Carta datada el 19-VI-1932. Les dues publicacions citades eren respectivament portaveus d'ERC (*Alt Urgell*) i de la Lliga Catalana (*Cadí*).

27- ANA, fons del Ministeri d'Afers Exteriors espanyol, R. 1314, 829, exp. 2. Carta datada el 11-IV-1933.

28- Sobre la polèmica entre A. Massó i López i la Mitra d'Urgell és molt interessant l'article de BATLLORI, M. "La crisi política d'Andorra el 1932-1933 i la seva repercussió a les diòcesis catalanes". *L'Església i la II República Espanyola*. València: Edicions 3 i 4, 2002 [33-60]. Aquest article utilitza documentació dels arxius de la Mitra d'Urgell que, fins ara, no he estat autoritzat a consultar.

aquesta intenció el 15 de març de 1932 el bisbe Justí Guitart enviava un informe al nunci apostòlic a Espanya, Tesdeschini, en què li explicava les creixents dificultats de la Mitra per exercir el seu poder a Andorra: "el Consejo General de los Valles se ha constituido desde hace algún tiempo en actitud de rebeldía, cada vez más abierta, contra la autoridad de los Co-Príncipes y de sus respectivas Delegaciones Permanentes, de Perpignan y Seo de Urgel." Aquesta realitat era explicada, segons argumentava el bisbe, per la intervenció de Massó: "Causante principal de esta actitud es un sujeto de antecedentes nada recomendables, D. Andrés Masó López, Abogado, de nacionalidad española, que hace poco más de un año se trasladó a Andorra, y en cuatro días se apoderó del Consejo haciéndose nombrar Abogado-Asesor. Su intervención ha sido tan desastrosa, que el país está indignado contra el tal sujeto; y las Delegaciones están de acuerdo en que, si las cosas continúan por este camino, el Sr. Masó sea expulsado de Andorra como extranjero indeseable."²⁹ L'informe prosseguia enumerant les accions de Massó, des de la polèmica ajuda de la Generalitat fins a les gestions que a Madrid havia fet juntament amb el Consell General. Actuacions que sempre havien subvertit l'estructura de poder del Principat, ja que havien eludit el bisbe per deixar-lo al marge de la política andorrana. Alhora, reproduïa una relació de les dificultats de la Mitra per desenvolupar les seves escoles davant de les constants intrigues de Massó i el Consell General, que, buscant ajudes econòmiques a Barcelona i Madrid, intentaren boicotejar l'existència de centres escolars regentats pel bisbat.

Davant d'aquesta problemàtica, el bisbe Guitart demanava en cartes al govern republicà espanyol del 10 i 15 de març de 1932 que tinguessin en compte les il·legalitats realitzades per Massó i el Consell General en els àmbits de l'educació i l'economia andorrana. Davant de la no-resposta de les autoritats de Madrid i de la continuïtat de l'activitat de Massó, el 3 d'octubre de 1933 els dos coprínceps decidien expulsar Andreu Massó i López d'Andorra. A més, en el mateix document amb el qual la Mitra d'Urgell comunicava a les autoritats espanyoles l'expulsió de Massó, els cominava a mantenir-lo allunyat de la frontera andorrana.

Aquesta darrera demanda, a la qual sembla que no s'accediria en primera instància, havia obtingut resposta positiva, segons afirmava el bisbe Guitart en un informe enviat al nunci el 13 de juliol del 1933: "Algún efecto, sin embargo, debió de producir en el ánimo del Sr. Ministro; pues lo cierto es que el Sr. Masó se ha marchado definitivamente de Seo de Urgel, donde estableció su residencia al ser expulsado de Andorra. La circunstancia de haberse pedido informes sobre dicho sujeto al Jefe de Vigilancia de esta Ciudad, quien los dio totalmente desfavorables, induce a creer que su marcha fue motivada por orden superior. Tanto más, cuanto que, según noticias fidedignas, se hizo alguna indicación en igual sentido de parte de rancia, por mediación de la Embajada en Madrid." Seguia la carta comentant els dos articles

29- Archivo Segreto del Vaticano (ASV), Nunziatura di Madrid n. 923, p. 547.

que contra la Mitra publicaria Massó després de ser expulsat d'Andorra (vegeu l'anex documental) i definint els tèrbols objectius adjudicats a l'advocat de Barcelona i, amb aquest, al Consell General: "El motivo principal que ha soliviantado al Consejo contra la autoridad de los Co-Príncipes, y más en particular, contra la Mitra, ha sido la firme resistencia que en ellos ha encontrado, para la realización de sus reiterados proyectos de establecimiento del juego en los Valles de Andorra."³⁰

Per tant, l'octubre del 1932, i després de dos anys d'actuar a Andorra, l'expulsió decretada pels coprínceps posava punt i final a la relació, si més no oficial, entre Andreu Massó i López i Andorra. Una relació que tindria d'altres episodis com l'intent d'aconseguir l'ajuda italiana i, ja dos anys després, i en un nou gir en demanar perdó al bisbe: "Con la humildad cristiana del culpable, me dirijo a V. E. para testimoniarme mi sincero y profundo arrepentimiento por cuanto en Andorra y fuera de Andorra he realizado contra la Mitra de Urgel."³¹

30 ASV, Nunziatura di Madrid n. 923, p. 588. El decret d'expulsió seria ratificat el 10 de juny del 1933 pel Tribunal de Corts d'Andorra.

31- Citat a BATLLORI, M. "L'Església i la II República Espanyola", p. 38.

Apèndix documental

Petició d'ajuda d'Andreu Massó i López a l'ambaixada italiana de Madrid del 31 de juliol de 1933

Regia Ambasciata d'Italia in Madrid Oggetto Repubblica di Andorra

San Sebastiano 31 Luglio 1933 –XI-

Ad ogni buon fine e per il seguito che l'Eccellenza Vostra crederà del caso ho l'onore di qui unito trasmettere copia di una lettera direttami dal Signor Andres Masò y Lopez Delegato Ufficioso del Governo di Andorra presso la Repubblica spagnola per chiedermi un susidio mensile a favore di una istituenta Società degli Amici di Andorra.

Il signor Masò è venuto anche personalmente all'Ambasciata per chiedere l'aiuto dell'Italia contro l'invasione francese in Andorra.

Fullera (Lérida) 21 Julio 1933

Excmo. Sr. Embajador de Italia en Madrid.

EXCELENCIA: desde mis tierras donde paso temporada de relativo descanso me permito dirigirme a su Excelencia, con motivo de la organización de la "Oficina de los Amigos de Andorra en Madrid" cuya finalidad estriba en balancear la influencia de Francia en ella, cada día más imperialista y absorbente. Y como el minúsculo Estado andorrano es todavía hoy pobre de solemnidad, es por ello, que para lograr nuestro humanitarista y patriótico objetivo, nos vemos precisados a dirigirnos a cuantos valiosos elementos creemos simpatizan con nuestra idea, para solicitar de ellos, su poderosa asistencia. La oficina se ocupará del Turismo entre España y Andorra; de cuanto afecte a las relaciones políticas y económicas y ante todo y por encima de todo cuanto afecte a la aproximación espiritual entre España y Andorra para prevenir posibles contingencias en caso de guerra entre España y Francia. Francia de acuerdo con Su entidad aparentemente industrial y comercial "Fuerzas Hidroeléctricas de Andorra S. A." "FHASA" está invadiendo Andorra y construyendo en ella verdaderas pistas al parecer turísticas por el lado de su frontera, que en un momento dado, si cuenta con la simpatía absoluta y total del pueblo de Andorra y de sus autoridades, pueden ser utilizadas para invadir España por una puerta falsa. Desembocando en

los llanos de Seo de Urgel fulminantemente. En cambio, con una Andorra Españolizada eso será imposible, porque las estrechas gargantas de sus Valles y las tremendas pendientes de sus riscos y cimas, resultan impracticables ante una ínfima defensa de ellas, una vez volados los numerosos puentes de sus carreteras y cortadas estas en los sitios más estratégicos. Y siendo legendario el amor a su tierra y a su independencia del Pueblo andorrano, claro que atriado en el tiempo de paz, por España, en tiempo de guerra conservará cuando menos su neutralidad. Y esto es lo que interesa a España. Y también a otros países. Apuntado lo expuesto me permito interesar a Su Excelencia, como socio protector calificado de la "Oficina de los Amigos de Andorra" la cuota mensual de pesetas Cien, con lo que Andorra se sentirá confortada y asistida por su gloriosa y caballerosa gran hermana de raza, la nación italiana. [...]

Fto. Andres Masó y López.
 Ciudadano de honor de Andorra
 Abogado Asesor de Consejo Gral.
 Inspector de Instrucción Pública
 Delegado de Andorra para España

Article d'Andreu Massó i López

"Andorra. La actuación del actual obispo de Seo de Urgel como coseñor de España en Andorra", publicat a "El País" de Lleida el 25 d'octubre del 1932

El actual titular de la Mitra de Urgel, don Justino Guitart, como coseñor de España en Andorra, viene mediatizando y perjudicando incalificablemente a la minúscula nacionalidad hermana, y al propio tiempo está saboteando a la República española. La Constitución política y todas las demás leyes, usos y costumbres de Andorra, otorgan al Consejo General y autoridades de él dependientes, cuanto se refiere y afecta a la instrucción pública nacional y a la política económica del país. Y el señor Guitart ha tratado por todos los medios, incluso ilícitos, a su alcance, de conculcar esos derechos de Andorra, habiendo logrado imponer con dinero recibido del Estado español en tiempos de la Dictadura, sus escuelas, por él mismo llamadas episcopales, cuyos titulares sin el título de maestros siquiera, sólo enseñaban lo que el obispo les seguiría, sin el consentimiento del Consejo General, ni su posible control siquiera. Total, una enseñanza que pagaba España a Andorra, pero que monopolizaba en su peculiar y exclusivo provecho la Mitra de Urgel.

El Consejo General, en tiempo de la Dictadura, tuvo oportunidad y deseo de hacer concesiones y otorgar exclusivas o monopolios de índole administrativa que hubieran reportado insignes beneficios y saneados ingresos al país, con los que se hubieran podido cubrir adecuadamente perentorias e ineludibles necesidades por falta de material de medios presupuestarios. Y a pesar de entrar también esto de lleno dentro de las facultades y atribuciones del Consejo General, según las leyes todas y costumbres de Andorra, el actual obispo de Urgel, con la conformidad por él lograda del representante del coseñor francés, consiguió impedir arbitrariamente que tuvieran efectividad práctica los propósitos del Consejo general. Y las loterías, carreras de caballos, y demás que en España y otros países existen, no ha podido tenerlos Andorra, claro que cuanto más mísera y pobre material y espiritualmente, más fácil de sojuzgar. Aunque haya tenido que vivir sin escuelas, sin hospitales, sin carreteras, y casi sin pan. Porque también las aduanas las monopolizaba el obispo de Urgel, hasta el punto de que viviendo él en su suntuoso palacio episcopal de Seo de Urgel, y fuera por tanto del territorio nacional de su "Coprincipado" de Andorra, esa él quien disponía –poco menos que señor de vidas y haciendas– lo que podía entrar y salir de Andorra, fijando cupos anuales para la importación e incluso las guías para las entradas y salidas del ganado en Andorra, iban por él suscritas, percibiendo además una remuneración en metálico por cada una de ellas. De modo que el obispo coseñor de Andorra, tenía a ésta bajo su férula en todo, prescindiendo de las leyes y costumbres del país, sojuzgándola como en plena edad media. Y contra todo eso, he ido y voy desde que afortunadamente advino el régimen republicano en España, como abogado asesor del Consejo General, como su Inspector nacional de Instrucción pública luego, y por último como su delegado para España en materia cultural y económica de la sola y única incumbencia del Consejo general de Andorra. Y por eso se ganó la batalla en lo cultural, suprimiéndose las escuelas del Obispo y obteniéndose la humanitarista, magnánima y generosa asistencia del dignísimo y capacitado Gobierno de la gran República española, para la diminuta u querida nacionalidad hermana. Y por eso también ha podido Andorra librarse del dogal aduanero que le imponía la Mitra de Urgel, ahorrándose además los desembolsos que casi como jefe mayor de la aduana de Seo de Urgel, percibía el obispo por el libramiento y firma de las guías. Y maltratando y afrontando el Consejo general por el obispo, que llegó a

decir a sus representaciones oficiales en su propia casa, en su mismo palacio episcopal de Seo de Urgel, en tono provocador e insultante, cuando estas trataban deferentemente de solucionar de común acuerdo el asunto de las escuelas (a pesar de ser asunto de la única y peculiar incumbencia del Consejo) "que se retirasen inmediatamente de su presencia y no se atreviesen a volver a poner los pies en palacio" claro que no ha vuelto a reincidir en igual falta, sino que de su propia cuenta ha tratado luego y resuelto, con muy buen acuerdo, cuantos asuntos fueron presentándose en materias "Cultural y económica". Dirigiéndose por mi poco valiosa, pero leal y entusiasta mediación al Gobierno de la República española, como cosoberana en Andorra, prescindiendo de su intratable representante el obispo de Seo de Urgel. ¿Hay en ello la menor transgresión dentro del actual statu quo, entre España, Francia y Andorra?

Que el titular de la Mitra de Urgel sabotea la República española es evidente. Yo he descubierto en Andorra, manejos monárquicos de gran intensidad y envergadura, y yo me he propuesto acabar con ellos en defensa también de la honorabilidad y hospitalidad nunca desmentidas en la querida Andorra, y en defensa también de la honorabilidad e hidalguía de la gran nación española, y el actual obispo de Seo de Urgel cuando se percató de que mi actuación es en serio y que me empleo a fondo, dice que soy "indeseable en Andorra", pide la conformidad del Veguer o representante del Delegado de Francia, y con todo eso, de ordenes verbales a la policía andorrana, para que a mi regreso en Andorra se me impida la entrada en ella. A pesar de mi condición de ciudadano andorrano y de mis cargos oficiales del Estado de Andorra, saltando por encima de la Constitución y leyes concordantes. Y así, de un golpe, pretende además sabotear la cultura española de Andorra impidiéndome organizar e inspeccionar las escuelas que el Gobierno de la República española acaba de conceder a Andorra. Y quien sabe, si catalanista extremista como es, pretende a mayor abundamiento todavía, facilitar por tabla la catalanización desespañolización de la desvalida Andorra. Todo un plan. Que naturalmente, no es precisamente Francia ni la Generalidad de Cataluña quienes tratarán de coartar. Un coseñor de España en Andorra que con la solicitada conformidad de Francia sabotea a su Patria. Muy católico y muy príncipe.

Andrés Masó López

Delegado del Consejo General de Andorra